

Kuźnicka, Barbara

Działalność Zespołu Historii Nauk Medycznych w latach 1966-1977

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 23/3-4, 799-801

1978

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

wania tych lekarzy wszystkimi prawie dziedzinami medycyny. Żadna z wymienionych pozycji, poza dziełem Strusia o pulsie, nie odegrała ważniejszej roli w medycynie światowej. Analiza dzieła Lindeniusa jest pouczająca i daje rzeczywisty obraz wkładu lekarzy z Polski do ogólnej skarbnicy wiedzy medycznej XVI—XVII wieku, a z drugiej strony zachęca do analogicznych rozważań nad innymi bibliografiami historycznymi.

Dr Podgórska-Klawe postulowała rozbudzenie u początkujących, a także i zaawansowanych, historyków medycyny świadomości, że uprawianie jakiegokolwiek dziedziny historii medycyny wymaga znajomości zasad metodologii historycznej.

Oba referaty wywołały ożywioną dyskusję.

Po przerwie sprawy organizacyjne Zespołu przedstawiła dr Z. Podgórska-Klawe. Po pierwsze: wysunęła projekt opracowania tematu *Studia i wykształcenie medyczne Polaków*. W zakres jego miałyby wchodzić badania i publikacje dotyczące: a) polskich wydziałów lekarskich, b) studiów zagranicznych lekarzy mieszkających na terenach polskich, c) studiów emigrantów, d) działalności doksztaleniowej w ramach towarzystw i zjazdów, e) kształcenia podyplomowego.

Po drugie: dr Podgórska-Klawe postulowała realizację podjętego w ub.r. gromadzenia materiałów do *Słownika biograficznego polskiej nauki medycznej*. Zebrano propozycje ujęcia 1250 nazwisk i założono kartotekę, w której opracowano dotychczas 500 postaci. W listopadzie 1978 r. zostanie zorganizowane przez Zespół i Komitet Fizjologiczny PAN jednodniowe sympozjum poświęcone 100 rocznicy śmierci Claude Bernarda. Na rok 1982 przewiduje się polsko-francuską sesję naukową w związku z 50-leciem śmierci Józefa Babińskiego.

Roman Dzierżanowski
(Warszawa)

DZIAŁALNOŚĆ ZESPOŁU HISTORII NAUK MEDYCZNYCH W LATACH 1966—1977

1 marca 1955 r. powołano we Wrocławiu Pracownię Historii Medycyny Zakładu Historii Nauki PAN, a jej etatowym pracownikiem został dr S. Szpilczyński. Drugim ośrodkiem był Gdańsk, gdzie działała grupa historyków medycyny z prof. T. Bilikiewiczem i doc. S. Sokołem. Jednocześnie zajmowano się problematyką medyczną w ramach Sekcji Historii Nauk Biologicznych i Medycznych Komitetu Historii Nauki PAN (prof. S. Konopka i prof. B. Skarżyński), a problematyką farmaceutyczną w Zespole Historii Chemii (dr L. Krówczyński, mgr W. Karczewski). Z chwilą reorganizacji Komitetu i Zakładu oraz powołania w 1958 r. Zakładu Historii Nauki i Techniki PAN ustalono, że będą w nim odtąd istniały 4 działy naukowe, podzielone na sekcje i zespoły, które przejmą dotychczasową tematykę badawczą Komitetu. Powstał wówczas m.in. Dział II: Historii Nauk Biologicznych i Medycznych, pracujący pod kierownictwem prof. B. Skarżyńskiego w latach 1958—1963, a po jego śmierci kierownictwo przejął prof. J. Fierich (do 1965 r.). W tym okresie dużą aktywnością w badaniach nad dziejami medycyny wyróżniły się ośrodki wrocławski i gdański. Jednocześnie problematyką farmaceutyczną zajmowano się nadal w Zespole Historii Chemii (Dział III: Historia Nauk Matematycznych, Fizycznych, Chemicznych i Geologiczno-Geograficznych), do którego należeli farmaceuci — doc. L. Krówczyński i mgr B. Kuźnicka (w latach 1962—1967), a także — w Zespole Historii Botaniki, którego członkiem od r. 1957 był prof. H. Bukowiecki.

Dorobek polskich historyków medycyny i farmacji znalazł swój wyraz w programie XI Międzynarodowego Kongresu Historii Nauki (1965), a duże zaangażowanie organizacyjne pracowników Zakładu przyczyniło się do zrealizowania bogatego programu. Wymieńmy przykładowo, że w podsekcji nauk medycznych wygłoszono 30 komunikatów, a w podsekcji farmacji — 4.

W minionym 12-letnim okresie charakterystyczne są dwa etapy: od 1966 r. powołano wprawdzie Zespół Historii Nauk Medycznych, ale większość prac organizacyjnych skoncentrowana była na prowadzeniu całej Pracowni Historii Nauk Biologicznych i Medycznych, której kierownictwo powierzono prof. K. Rowińskiemu i w której Zespół się znajdował. Funkcję sekretarza Pracowni i Zespołu Historii Nauk Medycznych pełniła dr B. Kuźnicka. Okres ten charakteryzuje kontynuacja badań w ośrodku wrocławskim nad źródłami do dziejów medycyny śląskiej — pod kierunkiem doc. S. Szpilczyńskiego oraz w ośrodku gdańskim, gdzie doc. S. Sokół przygotowywał wraz ze współpracownikami historię chirurgii polskiej i słownik lekarzy gdańskich.

Wyraźna intensyfikacja działalności Zespołu Historii Nauk Medycznych nastąpiła od r. 1970, kiedy kierownictwo Zespołu zostało odciążone od organizacyjnych obowiązków prowadzenia Pracowni Historii Nauk Biologicznych i Medycznych. Od 1 X 1969 r. wszystkie zespoły, łącznie z medycznym, weszły w skład nowo utworzonej Pracowni Historii Nauk Przyrodniczych, Ścisłych i Technicznych, której kierownikiem został prof. J. Babicz.

Zespół Historii Nauk Medycznych w pierwszych latach swej działalności nawiązywał do tradycji poprzednio istniejących ośrodków badań w zakresie historii medycyny i farmacji. Podjęto m.in. współpracę z autorami opracowań dotyczących ewolucji poglądów w naukach medycznych na przestrzeni XIX i XX wieku. Głównym osiągnięciem Zespołu jest opublikowanie 16 książek w Ossolineum („Monografie z Dziejów Nauki i Techniki”), Państwowym Zakładzie Wydawnictw Lekarskich i w innych wydawnictwach oraz 5 zeszytów „Studiów i Materiałów z Dziejów Nauki Polskiej”, Seria B. Wśród tych publikacji na szczególne wyróżnienie zasługują monografie historyczne siedmiu dyscyplin medycznych.

Oto wykaz publikacji książkowych z lat 1966—1977: 1) S. Sokół: *Historia chirurgii w Polsce. Cz. I. Chirurgia okresu cechowego*, 1967; 2) B. Kuźnicka: *Ewolucja nauczania farmacji w Polsce w latach 1783—1930*, 1968 (Polskie Towarzystwo Farmaceutyczne wyróżniło książkę nagrodą naukową im. J. Szastera w 1971 r.). 3) J. Strojnowski: *Psychofizjologia Jędrzeja Śniadeckiego*, 1968; 4) Z. Gajda: *Jacek Augustyn Łopacki, Studium z dziejów kultury medycznej w Krakowie w XVIII wieku*, 1969; 5) R. Talewski: *Początek i rozwój zakopiańskiej medycyny*, 1971; 6) R. W. Gutt: *Historia patologii w XIX wieku*, 1972; 7) T. Ostrowska: *Polskie czasopiśmiennictwo lekarskie w XIX wieku (1800—1900). Zarys historyczno-bibliograficzny*, 1975; 8) J. W. Chojna: *Zarys dziejów urologii polskiej*, 1974; 9) E. Herman: *Historia neurologii polskiej*, 1975; 10) A. Dziak: *Zarys dziejów ortopedii polskiej*, 1976; 11) Z. Gajda: *Dzieje Wydziału Lekarskiego Uniwersytetu Jagiellońskiego w dobie Rzeczypospolitej Krakowskiej* (w druk.); 12) R. Rembieniński, B. Kuźnicka: *Historia farmacji* (wyd. II). Warszawa 1972; 13) W. H. Melanowski: *Dzieje okulistyki*, 1972; *Polska Akademia Umiejętności 1872—1952. Nauki lekarskie, ścisłe, przyrodnicze i o Ziemi. Materiały sesji jubileuszowej*. Kraków: 14 XII 1972 pod red. S. Brzozowskiego, 1974 (nauki medyczne zajmują 171 s.); 15) Z. Podgórska-Klawe: *Szpitala warszawskie 1388—1945*, 1975 (w 1976 r. nagroda za wybitną pozycję wśród varsavianów); 16) Wojciech Nowopolski autor *Fabricatio Hominis (1551) pierwszego podręcznika anatomii w Polsce*. Przełożył i wstępem opatrzył S. Szpilczyński, 1977. Ponadto przygotowano do druku: 1) monografię R. Meissnera: *Dorobek intelektualny Aleksandra Macieszy*, 2) *Rola Aleksandra Macieszy w rozwoju medycyny polskiej* pod red. R. Meissnera.

Poza wymienionymi wydawnictwami prace członków Zespołu Historii Nauk Medycznych ukazywały się także w „Kwartalniku Historii Nauki i Techniki”, „Archiwum Historii Medycyny”, „Farmacji Polskiej”, „Organonie” i w innych czasopiśmie.

Rezultatem kilkuletniej pracy jest opracowanie syntezy historii medycyny

i historii farmacji pierwszej połowy XIX wieku, której autorami są prof. S. Szpilczyński i dr B. Kuźnicka. Syntezy te ukazały się w III tomie *Historii Nauki Polskiej* (Warszawa 1977).

W latach 1972, 1975 i 1976 zorganizowano 4 sesje jubileuszowe: 1) Sesja medyczna poświęcona setnej rocznicy Akademii Umiejętności (Kraków 1972); 2) Sympozjum w stuletnią rocznicę urodzin Aleksandra Macieszy (Płock 1975 — wspólnie z Towarzystwem Naukowym Płockim; 3) Uroczyste posiedzenie Zespołu Historii Nauk Medycznych poświęcone pamięci Adama Wrzóska (Warszawa 1976). Jednocześnie Zespół współpracował przy organizowaniu sesji *Jan Jonston w trzechsetletnią rocznicę śmierci (1603—1675)*, (Leszno, Lubin 1975).

W końcu 1977 roku, po rezygnacji prof. K. Rowińskiego z funkcji przewodniczącego Zespołu Historii Nauk Medycznych, kierownictwo Zespołu objęła dr Z. Podgórska-Klawe. Jednocześnie wyodrębniono tematykę farmaceutyczną w związku z powstaniem Zespołu Historii Farmacji, którego kierownictwo powierzono dr B. Kuźnickiej.

Barbara Kuźnicka
(Warszawa)

POSIEDZENIE PRACOWNI HISTORII ORGANIZACJI NAUKI

20 I 1978 r. mgr Elżbieta Sztraj omówiła wstępny etap badań nad pracą pt. *Rola „Biblioteki Warszawskiej” jako organizatora i krzewiciela nauki w Królestwie Polskim*. Referentka scharakteryzowała materiały źródłowe i przedstawiła niektóre problemy badawcze.

Dyskusja dotyczyła głównie zakresu proponowanego tematu. Doc. Stefan Amsterdamski stwierdził, że zakres czasowy pracy zależy przede wszystkim od jej charakteru. Temat ujęty w aspekcie historycznym zakłada opis całości dziejów pisma (1841—1915), natomiast sproblematyzowanie tematu narzuca węższy zakres czasowy, (np. do 1863 r.). Dr Zofia Tokarska podkreśliła zasadność tej cezurze ze względu na zmianę charakteru pisma po 1863 roku. Dr Eugeniusz Tomaszewski zwrócił uwagę na rolę czasopisma jako instytucji naukowej, na problem wkładu „Biblioteki Warszawskiej” w rozwój samej nauki, jej upowszechniania oraz rolę w ówczesnych sporach ideowo-politycznych.

Lidia Rozwens
(Warszawa)

ZEBRANIE OŚRODKA KRAKOWSKIEGO

26 I 1978 r. odbyło się kwartalne zebranie pracowników Ośrodka, na którym mgr R. Terlecki omówił wybrane zagadnienia z przygotowywanej rozprawy doktorskiej pt. *Oświata w Zachodniej Rzeszowszczyźnie w latach 1939—1944*. Referent przedstawił strukturę podziemnych władz oświatowych, poczynając od ośrodków centralnych, aż po władze powiatowe i gminne. Początkowo największą rolę odegrały zawodowe organizacje nauczycielskie, działające w konspiracji już od ostatnich miesięcy 1939 r. oraz Komisja Oświecenia Publicznego kontynuująca bezpośrednio prace Ministerstwa WRiOP. Od początku 1941 r. całość działalności oświatowej stopniowo ogarniał Departament Oświaty i Kultury Delegatury Rządu na Kraj i jego Komisje na szczeblu okręgów, powiatów i gmin. Z kolei mgr Terlecki przedstawił oświatową działalność organizacji wojskowych na Rzeszowszczyźnie, głównie Związku Walki Zbrojnej, a następnie Armii Krajowej. Jednym z największych